

80 LET PD NOVO MESTO NA GORJANCIH

JUBILEJNO SLAVJE PRI GOSPODIČNI

JOŽE PERŠE

V nedeljo, 4. septembra 1994, je bila pri planinskem domu pri Gospodični na Gorjancih zaključna slovesnost ob 80-letnici PD Novo mesto. V bogatem kulturnem programu so nastopili člani kulturnega društva Kres iz Novega mesta in Koledniki iz Kamnika. Slavnostni govornik je bil **Andrej Brvar**, predsednik PZS.

Za veselo razpoloženje velike množice planincev Dolenjske in Bele krajine je poskrbel ansambel Juhej pod vodstvom **Tonija Špringerja**.

IZ GOVORA PREDSEDNIKA PZS

...Skrb za ohranjanje okolja je lastna planincem in naši organizaciji od rojstva dalje. Morda zavoljo tesne povezanosti z naravo, ki v podzvesti pušča sporočilo pradavne trentarske pravljice o Zlatorogu. Vprašanja odnosa do okolja oziroma do Zlatoroga kot ekološkega simbola so neprestano preverjala aktualnost organizacije. Z redkimi izjemami je ta ohranila okolju prijazen obraz, neredko za ceno osebnih in političnih zamer. Pozabi spomina ne sme uiti dejstvo, da so Slovensko planinsko društvo in njegove podružnice kupovali zemljo v gorah tudi zato, da bi jo ohranili prvobitno, da smo planinci povzdignili svoj glas proti mnogim prostoru škodljivim posegom.

To stalnico v delovanju planinske organizacije poudarjam zato, ker je življenje planinskega društva Novo mesto, današnjega slavljenca, tesno povezano z odnosom do okolja, oziroma natančneje, z odnosom do Gospodične. Društvo je živelo bogatejše, polneje in bolj pestro vedno takrat, ko v svojem delu ni izpustilo varovanja studenta.

Če iščemo kance resničnosti zapisane Trdinove povesti, jih bomo našli pri planinskem društvu Novo mesto. Za planinsko društvo je odnos do vode pravzaprav odnos do življenja. Aktivna skrb za izvir vode ga je vedno ohranjevala polnega načrtov in življenja, torej mladega. V tem se kaže čudodelnost in pravljica zapisane povesti.

Eno od sporočil legende postaja iz leta v leto aktualnejše, kajti strokovnjaki nas svarijo, da nam grozi občutno pomanjkanje pitne vode in da bo voda postala po letu 2000 ena od strateških dobrin. Kraje, kjer danes praznujemo, planinci iz drugih okolij redkeje obiščemo, čeprav imamo tu svoje planinske poti. Zemlja tod okoli ni pognala tako visoko kot kje v Julijcih ali Kamniških, pa kljub temu doseže na Trdinovem vrhu zglednih 1178 metrov. Zato pa je

ta zemlja bogatejša in radodamejša. Ko bomo danes nazdravljali slavljenca, planinskemu društvu Novo mesto, eni z žlahtno kapljico, ki so jo rodili dolenski griči, drugi s čudodelno vodo Gospodične, bomo lahko skupaj družno vzklikali: Še na mnoga leta in hvala za vse, kar ste prispevali v teh letih v planinsko skrinjo!

IZ ZGODOVINE DRUŠTVA

Prvega aprila letos je poteklo 80 let, odkar je bila v Novem mestu ustanovljena podružnica SPD za Dolenjsko in Belo krajino. Med 1. svetovno vojno je delo društva skoraj zamrlo, saj imamo do leta 1920 sila skromne podatke o življenju dolenskih planincev.

Izredno zanimiv pa je zapisnik z dne 14. marca 1920. Na ta dan se je planinskega občnega zbora od 84 članov udeležilo natanko 30. Podružnica je bila v nekem kritičnem obdobju in nekateri so razmišljali o njenem razpustu. Toda to se ni zgodilo. Zanimive so besede tedanjega ravnatelja novomeške gimnazije profesorja **Vvestra** in somišljenikov: »Podružnica naj nadaljuje z delom, da bodo ljubitelji livad in gora lahko nadaljevali z izleti in drugimi prireditvami...«

Profesor **Wester** je povabil v planinske vrste vse sloje prebivalstva. Za predsednika so na omenjenem občnem zboru izvolili znamenitega naravoslovca profesorja **Ferdinanda Seidla**. Ta je 7. aprila 1920 napisal okrožnico, v kateri je prijazno povabil ljubitelje domovinske prirode, da pristopijo kot člani v podružnico SPD.

Profesor **Seidel** je tedaj dejal: »Podružnica hoče s složno pomočjo podpirati namen Osrednjega društva, hkrati pa nuditi članom priliko, da ob skupnih izletih spoznavajo dolovje in gorovje prelepe, toda premalo poznane novomeške okolice. Ob takih izletih si čvrstimo zdravje, bistrimo um, dihamo svobodo večno lepe prirode in si krepčamo ude za napornejši poset alpskega velegorja ob Savi in Soči, Dravi in Savinji, ki je ponos naše domovine...«

In na katere izlete je povabil v okrožnici? Meho vo, Dobrava, Hmeljnica, Sv. Peter nad Sotesko, Gorjanci (vrh Sv. Jere), Podgrad — Peščenik — Smuk — Semič.

Sprva so bili osrednja dejavnost društva izleti in planinski plesi, kmalu pa so začeli urejati planinske poti. Markirali so več poti na Gorjance, poleg tega pa še poti Novo mesto — izvir Temenice — Ponikve, Straža — Lipovec — Ajdovec — Soteska — Sv. Peter nad Sotesko in Straža — Toplice — Podturn — Podstenice.

V letu 1921 so novomeški planinci na Zajčevi hiši v Vel. Cerovcu odkrili spominsko ploščo pisatelju **Janezu Trdini**, ki je živel in delal v Novem mestu in se povsem posvetil Gorjancem ter mehki in valoviti pokrajini Dolenjske in Bele krajine. Na predlog podružnice SPD Novo mesto so 15. avgusta 1923 po Janezu Trdini imenovali najvišji vrh Gorjancev.

Že leta 1927 so sprejeli pravila društva, uvedli nove članske izkaznice in uspeli pridobiti popust pri prevozu planincev po železnici.

Prvo planinsko zavetišče so si novomeški planinci uredili pri Miklavžu; potem ko so uredili izvir Gospodične, so postavili prvo leseno kočo nad omenjenim studentem.

Po drugi svetovni vojni je bil občni zbor društva 10. februarja 1946. Ker je prva kočica pri Gospodični v začetku vojne pogorela, so začeli 20. septembra 1948 na istem mestu graditi novo. Dela so hitro napredovala in septembra 1949 je bila kočica že odprta.

1967. leta so planinci skupaj s turističnim društvom Novo mesto uredili Trdinovo pot. Izdali so vodnik in izkaznico, ki sta popravljena in dopolnjeni doživeli še dve izdaji.

KRSTNA SLAVA NA GORJANCIH

Prostrani Gorjanci s svojo omamno močjo od nekdanj prillačijo ljudi z obeh strani te prelepe gore, z dolenske in belokranjske, da se podajajo v širne gozdove, uživajo prelesti cvetočih košenic, se odžejajo z bistro studenčnico, ki je je ta gora polna, in se na koncu vzpenje na obli vrh, s katerega je prečudovit razgled, na eno stran po celi naši domovini Sloveniji, na drugo pa daleč po sosednji Hrvaški. Stoletja se je vrh Gorjancev imenoval Sveta Jera, kajti v čast tej priljubljeni svetnici so pred stoletji postavili na vrhu Gorjancev cerkvico. Začetek gradnje te najvišje ležeče dolenske cerkvice se izgublja v mraku srednjega veka, iz arhivov pa zvemo, da je stala že davno pred letom 1747. Sveta Jera je tudi zavetnica popotnikov, čez Gorjance, prav pod vrhom, pa je že v prazgodovini vodila tovarna pot, kasneje poimenovana vlaška pot, ki je povezovala dolino Krke z dolino Kolpe. Poleg tega je sveta Jera, ki goduje 17. marca, znanilka pomladanskega dela na prostem, saj star pregovor pravi: »Če ne prej, na svete Jere dan gorka sapica pripljha.«

Le nekaj korakov od cerkvice svete Jere so postavili še eno cerkvico in jo posvetili svetemu Ilju. In prav med tem cerkvicama že od nekdanj teče deželna meja med Kranjsko in Hrvaško, ki nadaljuje pot po gorjanskem slemenu do Poloma in se od tam spusti do Bregane. Po drugi svetovni vojni je to postala republiška meja, sedaj pa je državna meja med Slovenijo in Hrvaško.

In od kdaj se najvišji vrh Gorjancev imenuje Trdinov vrh? Letos, 15. avgusta, je minilo natančno 71 let, odkar nosi to ime. Znameniti profesor Wester, tedanji ravnatelj novomeške gimnazije, je imel ob tej priložnosti slavnostni govor. V svojih spominih med drugim piše: »O velikem šmarnu leta 1923 je bila na vrhu samem krstna slava, pri kateri se je zbralo mnogo ljudstva iz mesta, z dolenske in belokranjske strani, celo s Hrvaške, in bradati uniatski svečenik iz hrvaških Sošic je opravil cerkveni obred. Botrovala pa je **Dora Staretova**, hči graščaka na Rupeč vrhu, oblečena v narodno nošo.«

Otmir Skale, ki je umrl v visoki starosti, pa se je tik pred smrtjo v svojem zapisu o Novem mestu takole spominjal te slovesnosti na Gorjancih:

»Krst Trdinovega vrha je bil 15. avgusta 1923. leta z veličastno planinsko slovesnostjo. Prišlo je ogromno ljudi od blizu in daleč, tudi precej Hrvatov je prišlo. Pod Trdinovim vrhom je vladalo na košenicah izredno veselje, harmonika se je oglasila na več krajih, petje se je razlegalo od vseh strani. Ljudstvo je vztrajalo do pozne noči na veseličnem prostoru. Ponosni vrh Gorjancev je dobil uradno ime.«

Botre — grajske gospodične Staretove z Rupeč vrha, ki je Trdinov vrh krstila tako, da ga je občila s cvičkom, niso izbrali naključno. Bila je namreč nečakinja prve Trdinove ljubezni, **Frančiške Staretove** iz Mengša, ki jo je Trdina ves čas imenoval Radoslava.

Preimenovanje vrha Gorjancev v Trdinov vrh so odobrile tudi takratne oblasti v Beogradu, kar je razvidno iz Uradnega lista iz leta 1923.

PRVA OSKRBNICA V PLANINSKEM DOMU GOSPODIČNA

Prva oskrbnika planinskega doma pri Gospodični sta bila **zakonca Ivanež** iz Gabrja.

»Otvoritev tega doma je bila 18. septembra 1949. leta,« se spominja Ančka, ki je znana po izvrstnem spominu in še posebej po tem, da si natančno zapomni datume različnih dogodkov.

»Najprej ni bil nihče stalno gori; če so se napovedali kakšni planinci ali izletniki, je šel gor **Medletov Franci-Kobe** z Jugorja. Čez zimo pa je bila kočica zaprta. Midva z možem sva prišla na Gospodično drugega aprila 1950 in ostala do drugega maja 1952,« pravi Ančka, sedaj že dolgo vdova, ki od leta 1956 živi na Trški gori. »Oskrbnik je bil mož, njemu so tudi tekla leta, meni pa ne, čeprav sem se tam še kako nagurala. Kolikokrat sem šla zjutraj s praznim nahrbtnikom v mesto, s polnim pa popoldne nazaj, da sem imela kaj za lonce, pa ne za naju, ampak za izletnike, ki so hodili iz mesta! Takrat se je na Gorjance hodilo peš - in koliko

Proslavi ob 80-letnem jubileju PD Novo mesto je prisostvoval tudi predsednik PZS Andrej Brvar

IZ BOGATE ZAKLADNICE DANAŠNJEGA DRUŠTVENEGA DELA

jih je prišlo! Še potem, ko sva odšla z Gospodične, me je Matko, po domače **Fičetov Jože**, nagovarjal, da bi šla spet nazaj. Pa tega nisem marala niti slišati. Oni so se hodili gor ,unterholtat', jaz sem pa rukzake nosila...«

Seveda takrat do Gospodične ni bilo ceste, dalo se je priti le peš, »cepedrajcug«, kot pravi segava Ančka; ni bilo elektrike, vsega skupaj so imeli dve petrolejki. Vso vodo je Ančka znosila iz studenca pod domom. »Ni čudno, če mi danes malo narobe hodi med pleči.«

Takrat ni bilo na Gospodični ne ceste, ne elektrike, ne vodovoda, pošta je pa delala. »Pošta, telefon in telegraf je bil naš kuža Reksi. Na vrat smo mu napisali listek s sporočilom in ga je odnesel k **Ivaneževim** v Gabrje, tam so sporočili svoje in je brž prišel nazaj. Ko je imel listek, ni nikoli nikamor skrenil. Jokala sem, ko ga je bilo treba zaradi starosti ustreliti.«

Pa še nečesa se Ančka z veseljem spominja z Gospodične — krušne peči, ki je danes ni več, saj so jo ob prenovitvi doma po nepotrebnem porušili. »Kako je tista peč znala kruh speči! Moka je bila takrat črna, groba, kvas sem težko dobila, kruh je bil pa tako dober. Pa tudi ljudje, ki so prihajali na Gorjance, niso bili nič zbirčni. Priboljškov ni bilo, meso je bilo na karte, tako da ga za golaž ni bilo, kvečjemu za kakšen »ajmoht«. Črn kruh in makaroni, mleko in žganci, pa tisto, kar sem pridelala na njivici pri koči...

Naše društvo uvrščajo med večja društva na Slovenskem. Letos, v jubilejnem letu, šteje 1800 članov in med njimi je kar 1041 mladih planincev. Skupine najmlajših imamo že v vrtcih. Najbolj srečni so, kadar gredo na izlete na griče v novomeški okolici ali pa se z vlakom odpeljejo v Belo krajino. Vsako leto imamo zanje tudi planinski tabor. Letos smo bili na Golniku pod Kriško goro.

Mladinski odsek povezuje osnovnošolce, srednješolce in študente. Največje skupine mladih planincev so na osnovnih šolah Šmihel, Center, Grm, Šmarjeta in Šentjernej. Vsak mesec imamo zanje vsaj en skupen izlet, v avgustu pa že tradicionalni večdnevni izlet ali pa planinski tabor. Letos smo bili v Poštarski koči na Vršču in se povzpeli na okoliške vrhove. Planinsko šolo za mlade imamo zadnja leta na Gorjancih ali pa na Mirni gori. Vsakič jo uspešno konča 40 do 50 udeležencev. Tekmujemo tudi na državnem srečanju Mladina in gore, kjer dosegamo dobre rezultate.

Precej smo oddaljeni od skalnih vršacev, pa vendar so v naših vrstah tudi alpinisti. Poleg alpinistične šole se lahko pohvalijo s številnimi vzponi v poletnih in zimskih razmerah. Pred leti so plezali v Paklenici in v Prokletijah. Nepozabna ostaja odprava na Lofote.

Markacisti skrbijo, da popotniki ne zaidejo s Trdinove poti, vzdržujejo pa še številne druge na našem območju. Trdinovo pot vsako leto pre-

hodi blizu sto planincev iz vse Slovenije. Zaradi izsekavanja gozdov, zlasti v Kočevskem Rogu, je potrebno markacije vsako leto obnoviti. Zadnja leta smo večjo skrb posvetili tudi propagandi in obveščanju javnosti. Že peto leto pripravljamo oddajo o planinstvu na lokalnem radiu, o izletih in drugih društvenih dejavnostih pa planinci lahko zvedo na teletekstu, v Delu, Dolenjskem listu, na Valu 202 in lokalni televiziji. Na pobudo našega društva je občinska skupščina poimenovala eno izmed novomeških ulic po »očetu« slovenske planinske markacije **Alojzu Knafelcu**.

Popotniški odsek povabi vsako drugo soboto v mesecu na izlet starejše planince in tiste, ki radi spoznavajo domače okolje. Vodi jih po Trdinovih poteh, pa tudi na izlete, kamor so zahajali naši najstarejši planinci: na Sv. Petra nad Sotesko in na druge griče po Dolenjski. Odsek za varstvo narave skrbi, da planinci ohranjajo naravo, seznanja jih z zavarovanimi rastlinami in živalmi, posebno skrb pa posveča rastišču rumenega sleča, ki je eno od redkih in največje v Sloveniji.

Izletništvo je poglavitna dejavnost društva. Uresničuje ga preko planinskih skupin v Krki, tovarni

zdravil, in GIP Pionir, najbolj obiskani pa so izleti matice društva. Letos smo bili že na Lubniku, Mrzlici, Kumu, Snežniku, Matajurju, Draških vrhovih, Špiku, Kepi, Peci, Skuti, Škrlatici... V društvu že nekaj let uspešno organiziramo vsako prvo septembrsko nedeljo srečanje dolenjskih in belokranjskih planincev pri Gospodični na Gorjancih.

VSI DRUŠTVENI PREDSEDNIKI

Anton Kuder
Ferdinand Seidel
Franjo Ivanetič
Janko Mižigoj
Mile Jenko
Julij Kobe
Roman Kobe
Rudi Jereb
Franc Moretti
Jože Perše
Tomislav Kocuvan
Anton Trunkelj
Pavle Turk
Rezka Žibert
Milan Eržen
Rudolf Skobe

BILJE IZBOREN LOVEC IN VODNIK: ANDREJ KOMAC

OB SPOMENIKU GORSKEMU VODNIKU

MARJAN MUNDA

Deževen dan se je unesel. Odjuga je pomagala cestarjem obdržati cestno kopno, da smo lahko uresničili namen in se odpeljali čez Vršič v Trento k izviru Soče. Strma, od jesenskega snega razmočena steza nas je pripeljala po tesni grapi med Maklenovo pečjo in Strmo frato nazaj pod Vršič na Hudo ravan. Tod so nekoč hodili iz soške na savsko stran Trentarji. Dne 10. decembra leta 1909. se je po tej stezi trudil v klanec **Andrej Komac**. Pod bremenom oprtnika, v slabem vremenu s snežnim metežem mu je odnehalo oslabeledo srce.

Kot vestnemu lovcu in zvestemu prijatelju mu je na nesrečnem mestu Tržačan Bois de Chesne postavili spomenik, skromno zidano znamenje.

Dne 29. oktobra 1994. smo se zbrali planinci iz planinskega društva Gornik k odkritju obnovljenega spomenika. V 85 letih, odkar stoji, ga je načel čas. Podrtija je opominjala mimoidoče in že več let klicala k obnovi. Ganila je predsednika našega društva **Janeza Trobevška**, da je preskrbel pri sponzorju društva — Jati iz Zaloga potrebna sredstva in naročil temeljito obnovo.

Ob tej priložnosti smo si priklicali v razmišljanje ne le zgodbo Andreja Komaca, temveč tudi

Oktobra letos obnovljen spomenik na kraju, kjer je umrl **Andrej Komac**.

